

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอท่าชะงะ จังหวัดชุมพร และนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์การบริหารส่วนตำบล
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ในส่วนของความหมายของชุมชนเข้มแข็ง มีหน่วยงานและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายที่คล้ายคลึงกันว่า หมายถึง ชุมชนที่มีศักยภาพ มีความรัก ความสามัคคี จงรักภักดีต่อชุมชน ทุกคนใฝ่เรียนรู้ มุ่งพัฒนาตนเองให้มีพลังความคิด พลังสติปัญญา เพื่อการพึ่งตนเองได้ในทุกด้าน รู้จักวางแผนจัดการทรัพยากร แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้ด้วยตนเอง ทุกคนมุ่งหวังประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ชุมชนมีเสถียรภาพ มีสันติสุข เพราะในชุมชนมีคุณธรรมนำชีวิตลักษณะของชุมชนเข้มแข็งมีดังนี้ (ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2541 อ้างถึงใน เขมภักดิ์ เย็นเปี่ยม, 2552)

1. ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) หมายถึง เป็นชุมชนที่ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาชั่ววคราว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่จำเป็น เช่น ด้านอาชีพ ด้านการเมืองการปกครอง ให้กับชุมชนอย่างครอบคลุมและถือการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การลงมือทำการร่วมมือทำเป็นกลุ่มเป็นความรู้จริง ผลการเรียนรู้จะเป็นพลังปัญญา พัฒนาชุมชนของตนเองได้

2. ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่รู้จักจัดการตนเอง (Common Management) หมายถึง สามารถดำเนินการในด้านการวางแผน (Planning) การจัดองค์การการจัดการ (Organizing) คือ การเตรียมการเพื่อการดำเนินการตามแผนข้อแรกเตรียมคน เตรียมวัตถุ เตรียมเงิน และการลงมือดำเนินการตามแผน

(Implementing) คือ การเอาแผนเอาโครงการมาวางแล้วปฏิบัติตามขั้นตอนจนกว่าจะเสร็จงาน การประเมินผล (Evaluating) สิ่งที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการดำเนินงานตามแผน คือ การกำกับงาน (Monitoring) เพื่อให้แน่ใจว่างานเริ่มดำเนินการตามเป้าหมาย หรือมีปัญหาอย่างไรบ้าง ควรแก้ไขอย่างไร และเมื่องานสำเร็จแล้วควรมีการประเมินผลงานอีกครั้ง

3. ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) ซึ่งการมีจิตวิญญาณนี้อาจแสดงได้หลายอย่าง เช่น การมีสมาชิกที่มีความผูกพันภักดีกับชุมชน รู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนมีผลประโยชน์ในปัจจุบันหรือในอนาคตร่วมกันกับชุมชนหลาย ๆ สิ่งนี้ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจพร้อมที่จะเจริญเติบโตหรือเสื่อมสลายตามสภาพสิ่งแวดล้อมและร่างกาย

4. ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คือ คนในชุมชนมีความสันติสุข มีคุณธรรม มีคุณภาพสันติภาพเป็นผลของหลายเหตุ เช่น คนในชุมชนมีความสุข มีความสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประองคองรู้รักสามัคคี รู้จักการจัดการชุมชน มีผู้นำ คือ มีพลังในการวางแผนเพื่อชุมชน

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของชุมชนเข้มแข็งที่สอดคล้องไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สามารถคิด สามารถกำหนดทิศทางวิถีการดำเนินงานของชุมชน ให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนเอง โดยไม่ต้องรอการพัฒนาจากภายนอก โดยสมาชิกชุมชนมีการติดต่อสื่อสาร มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้ภูมิปัญญาของตนเอง สามารถปรับตัวได้เท่าทันกับสถานการณ์ภายนอกที่เปลี่ยนแปลง โดยสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ โดยยึดหลักคุณธรรมและคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง (ประเวศ วะสี, 2549)

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

ภายใต้กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ตามแนวคิดของทวิศักดิ์ นพเกษตร (2541 อ้างถึงใน เขมภักดิ์ เย็นเปี่ยมฐ, 2552) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งมี 7 ประการ ประกอบด้วย

1. การดำเนินงานภายใต้อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม หมายถึง รากฐานทางวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนและอุดมการณ์ร่วม จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชนและความเป็นชุมชน นอกจากนี้การมีวิสัยทัศน์ โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมาย คุณภาพชีวิตที่ดี หรือค่านิยมสุขภาพดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกและร่วมในกิจกรรม การพัฒนาอีกทั้งการเชื่อมั่นในศักยภาพของคนในชุมชน การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งตนเอง ผู้อื่น และ

สิ่งแวดล้อม รอบข้าง ทำให้เกิดความสุขในการกระทำ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดอำนาจที่เป็นอำนาจสาธารณะเป็นของทุกคนและเป็นของชุมชน

2. การดำเนินงานมีการจัดองค์กรและการบริหารจัดการ หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนหนึ่งสะท้อนภาพโดยการจัดองค์กรและการบริหารจัดการความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งประเด็นสำคัญของความเข้มแข็งนี้ ได้แก่

2.1 การจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรมและความร่วมมือ ซึ่งหมายถึง รูปแบบการจัดองค์กรที่เหมาะสม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และประสานเครือข่ายเพื่อการกระจายภาระงานพัฒนาไปสู่กลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายหรือกิจกรรมที่กระทำร่วมกัน

2.2 มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี โดยสามารถระดมทรัพยากรทั้งคน วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2.3 กระบวนการแผนมีประสิทธิภาพ เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนหรือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเนื้อหาของกระบวนการแผนนี้ริเริ่มตั้งแต่การเลือกใช้ข้อมูลที่เป็นและเหมาะสมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ (Civic Infrastructure) อันหมายถึง ความสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง การส่งเสริมความร่วมมือของสาธารณชนในการร่วมปฏิบัติ การร่วมกำหนดนิยาม หรือกฎเกณฑ์ ในความสำเร็จและการติดตามตรวจสอบประเมินผล

2.4 การดำเนินงานการมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง หมายถึง การที่ชุมชนเป็นภาพของความมีชีวิตชีวาของชุมชนและแสดงถึงการขยาย กิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้เข้าร่วมอย่างหลากหลายมากขึ้นทั้งกิจกรรม กลุ่มคน และองค์กร นอกจากนี้ยังแสดงถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือกิจกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดมีขึ้นในชุมชน ซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ แก่อนุชนหรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชน

2.5 การดำเนินงานโดยมีทุน หมายถึง ทุนที่เป็นทั้งทุนในเชิงกายภาพ ได้แก่ ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่และมีความหลากหลายในชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนบุคคลผู้ที่มีศักยภาพและมีสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในฐานะความเป็นพลเมือง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และพร้อมที่จะลงมือกระทำ หรือทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทุนที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นประสบการณ์ การเรียนรู้วิถีการปฏิบัติและร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2.6 การดำเนินงานมีเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การดำเนินงานมีเครือข่ายของเพื่อน ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือนี้จะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กร หรือกลุ่มคนที่เข้าร่วม

พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนนี้จะก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนา กิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะดังกล่าว จะทำให้มีการติดต่อสื่อสาร มีการเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารที่เป็นสาธารณะมากขึ้น มีการประมวลความคิด การตัดสินใจ และนิยามสถานการณ์ ปัญหา หรือกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนาร่วมกัน อีกทั้งมีการพบปะและสนทนากับคนแปลกหน้า เพื่อดึงเอา ประสบการณ์ แนวร่วม และทรัพยากรเพื่อประสานผลประโยชน์แก่ชุมชนเครือข่ายความร่วมมือนี้ จะส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเกิดจิตสำนึกร่วม ในความเป็นชุมชน ท้องถิ่น และสำนึกสาธารณะเพื่อสังคมโดยรวม

2.7 การดำเนินงานให้เกิดสิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง หมายถึง อำนาจที่เกิดขึ้น จากความเป็นชุมชนเป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อให้เกิดสิทธิตามมา เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากร ท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์และกระจายผลประโยชน์ทางการพัฒนาอย่างเป็นธรรม แก่ประชาชนคนในชุมชน นอกจากนี้อำนาจสาธารณะที่มีอยู่ทั้งในตัวบุคคลและชุมชนนี้จะเป็นกลไก สำคัญในการควบคุมกลไกตลาด การเงิน กฎหมาย การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

2.8 การดำเนินงานให้เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก หมายถึง การดำเนินงานของ ชุมชนที่แสดงถึงสถานภาพหรือศักยภาพ ของชุมชนจนเป็นที่ยอมรับจากภายนอกและสิ่งนี้จะเป็น แรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถและศักยภาพของชุมชนมากขึ้นและบอกได้ว่า ประชาคมหรือความเป็นชุมชนที่มีสำนึกแห่งการพัฒนาเพื่อส่วนรวม คือคำตอบของการพัฒนา ความเป็นชุมชนเหล่านี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายทาง สังคมหรือการพัฒนาในระดับภาคมากขึ้นกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

ในการนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ได้ยึดแนวคิดหลักการสำคัญที่ได้ นำเสนอไปแล้วในเบื้องต้น โดยกระบวนการนี้มีเป้าหมาย ที่สำคัญคือ (ทวิศักดิ์ นพเกษร, 2541 อ้างถึงใน เขมภักดิ์ เย็นเปี่ยม, 2552)

1. ชุมชนเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่มีระบบการศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรระบบสวัสดิการและกฎหมายมาจากชุมชนเป็นของชุมชน
2. ความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาจะช่วยให้เกิดการสร้าง และจัดระเบียบของชุมชนที่การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศและระบบทุน ของชุมชนให้พึ่งตนเองได้และยั่งยืน
3. นำไปสู่โครงสร้างทางการเมืองและระบบการจัดการทรัพยากรที่เป็นของประชาชน อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นระบบตัวแทนท้องถิ่น ระบบการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ระบบการจัดการ ทรัพยากรท้องถิ่น การจัดสรรภาษีและงบประมาณ เป็นต้น

4. ระบบความร่วมมือและความเป็นประชาคม ประชาสังคมจะทำให้สังคมโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างคุณภาพทางการพัฒนา

กล่าวโดยสรุปกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอาจจะทำได้โดยอาศัยกระบวนการที่สำคัญใน 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคลทรัพยากรบุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาองค์กรชุมชนจะเข้มแข็งไม่ได้ หากผู้นำในชุมชนและประชาชนขาดจิตสำนึก ขาดความรู้ความเข้าใจในการกำหนดประเด็นปัญหาการพัฒนาทางเลือก เพื่อดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการ การจัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และขาดการพัฒนาวิสัยทัศน์ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล หรือ การเตรียมคน จึงเป็นปัจจัยหลักสำคัญในการสำเร็จของการพัฒนาในระดับชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประเด็นของปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรม ใครเป็นผู้กำหนดปัญหาและปัญหาใดที่ได้รับเลือกเป็นปัญหาของชุมชนเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สถานการณ์ในการแก้ไขปัญหาโดยส่วนใหญ่ชุมชนมักถูกตัดโอกาสให้เป็นผู้กำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนเนื่องจากการกำหนด โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้เกี่ยวข้องจากภายนอกชุมชน ปัญหาหลายปัญหาที่ตรงกันข้ามกับความจำเป็นและความต้องการของชุมชน ขณะที่ปัญหาสำคัญของชุมชนถูกตัดทิ้งไป และกลายเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการพัฒนา การกำหนดประเด็นปัญหาภายใต้การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมสาธารณะชุมชน โดยกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมักประกอบด้วยกิจกรรมที่เป็นของแต่ละกลุ่มองค์กรกิจกรรมในลักษณะของแต่ละบุคคลกิจกรรมที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการหรือมอบหมายให้ชุมชนดำเนินการ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้แตกต่างจากกิจกรรมสาธารณะของชุมชน เพราะกิจกรรมที่กล่าวมาในเบื้องต้นความสัมพันธ์กับองค์กรด้านการบริหารและความสัมพันธ์ของการดำเนินกิจกรรมมักเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง คือ มีลักษณะเป็นการสั่งการ มีสายบังคับบัญชา โดยเริ่มต้นจากหน่วยราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และไปจบลงที่ประชาชน ขาดการนำเอาความคิดริเริ่ม และนำเอาประชาชนมามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินโครงการกิจกรรมสาธารณะของชุมชนเป็นกิจกรรมที่ที่เกิดขึ้นจากหลายกรณี เช่น กรณีมีปัญหา กรณีความสนใจ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 ขยายเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องประสานความร่วมมือกันทั้งสังคม เพราะสภาพปัญหาและการพัฒนาต่าง ๆ ล้วนกระทบต่อชุมชนชุมชนต้องเปิดตนเองเข้าสู่การแลกเปลี่ยนความรู้กับสังคมภายนอกเพื่อให้มีความรู้และประสบการณ์ที่เท่ากัน ในอีกทางก็เป็นการเรียนรู้ร่วมมือเพื่อพัฒนาไปพร้อม ๆ กันกับสังคมโดยรวมและสร้างขบวนการให้เข้าไป

มีส่วนร่วมทางการเมืองและนโยบายเพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการ พัฒนาของชุมชนท้องถิ่น โดยมีขบวนการที่สำคัญ คือ

1. การส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรวมตัวของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพ กลุ่มสิ่งแวดล้อม กลุ่มชุมชนแออัดเขตเมือง หรือชมรมอาสาสมัครต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อเป็นเครือข่ายความร่วมมือกับสังคมวงกว้างที่ค่อยออกจากชุมชนท้องถิ่น

2. พัฒนาเครือข่ายเป็นประชาคมอำเภอ จังหวัด เพื่อเปิดโอกาสให้เครือข่ายต่าง ๆ เข้าร่วมในลักษณะพหุภาคี โดยเป็นส่วนส่วนทางการพัฒนาและส่งเสริมให้มีการนำเสนอปัญหาตัดสินใจวางแผนปฏิบัติ และดำเนินการ รวมทั้งเรียนรู้และตรวจสอบผลการดำเนินงานร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่โดยพร้อมที่จะร่วมลงมือพัฒนา สนับสนุนเครือข่ายและชุมชนในพื้นที่การขยายเครือข่ายความร่วมมือกับสังคมวงกว้างจะช่วยให้ได้ร่วมกันเรียนรู้ปัญหาและพัฒนาไปพร้อมกัน

3. ส่งเสริมขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคม เน้นความเป็นประชาสังคมกล่าวคือ เป็นความร่วมมือและรับผิดชอบต่อสาธารณะ โดยมีแรงจูงใจจากความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะพลเมือง (The Citizen) เข้าร่วมพัฒนาบนพื้นฐานความสมัครใจ และปฏิบัติภารกิจภายใต้เป้าหมาย คุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคน แสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย พร้อมทั้งจะตรวจสอบภาคราชการและภาคธุรกิจ ความเคลื่อนไหวของประชาสังคมจะเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการตรวจสอบกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ โดยสาธารณชนเกิดการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือมีผลกระทบต่อองค์กรหรือต่อพื้นที่และทำให้การพัฒนา มีคุณภาพในที่สุดโดยความเป็นประชาสังคมจะเกิดขึ้นได้ นอกจากจะพัฒนาจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองแล้ว ต้องส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกิจกรรม ส่งเสริมองค์กรสาธารณะประโยชน์

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในภูมิภาคและชนบทกระบวนการพัฒนา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพ ในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองเพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัวและชุมชน ตลอดจนสามารถสนองต่อการกระจายการพัฒนาได้อย่างเต็มที่ และทั่วถึง ดังนั้นการพัฒนาในอนาคตจะเน้น ที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในภูมิภาคและชนบท ให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจชุมชน ที่มั่นคงเป็นตัวนำ และเป็นฐานในการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตในอนาคต ทั้งนี้ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนจำเป็นจะต้องเข้ามาเสริมบทบาทของภาครัฐ ซึ่งเป็น ผู้สนับสนุนการพัฒนาเดิม ซึ่งเป็นการผึกกำลังในการพัฒนาและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ผันผวน ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยาก แม้ว่าในภาพรวมสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้นและมีภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งแตกต่างกันไปทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชนและสังคม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการบริหารภาครัฐที่อ่อนแอ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สามารถรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งความเสี่ยงจากความเสื่อมถอยของค่านิยมที่ดีงามในสังคมไทย ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความเสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องนาภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ของประเทศให้เข้มแข็ง ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, 2554)

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผล ในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกๆระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับเมืองเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการ พัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรู้” ในการพัฒนาต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบเป็นไปตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้งเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิต ด้วย “ความเพียร” จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับ

ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2554)

โดยทิศและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการเร่งสร้างภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้นในมิติการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยงที่สังคมไทยต้องเผชิญ และเสริมรากฐานของประเทศด้านต่าง ๆ ให้เข้มแข็ง ควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน โดยมีแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ในด้านการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพดังนี้ ในเรื่องของการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจกครอบครัวและชุมชนสู่สังคมที่มีคุณภาพสามารถจัดการความเสี่ยงและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2554)

1. การสร้างความเป็นธรรมในสังคมให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส ยึดประโยชน์ส่วนรวม และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาประเทศ

2. การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน

โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้สรุปและพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานให้แล้วนำมาเผยแพร่ต่อ ๆ กันไป และในโอกาสต่อนี้ผู้วิจัยซึ่งได้ศึกษาการดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงขอ

น้อมนำกรอบแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และได้มีการสรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้หลากหลาย ดังนี้

นักวิชาการได้สรุปสาระสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ โดยวราเดช จันทรศร (2554) ได้สรุปไว้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบ การวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ โดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วนดังนี้

1. กรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

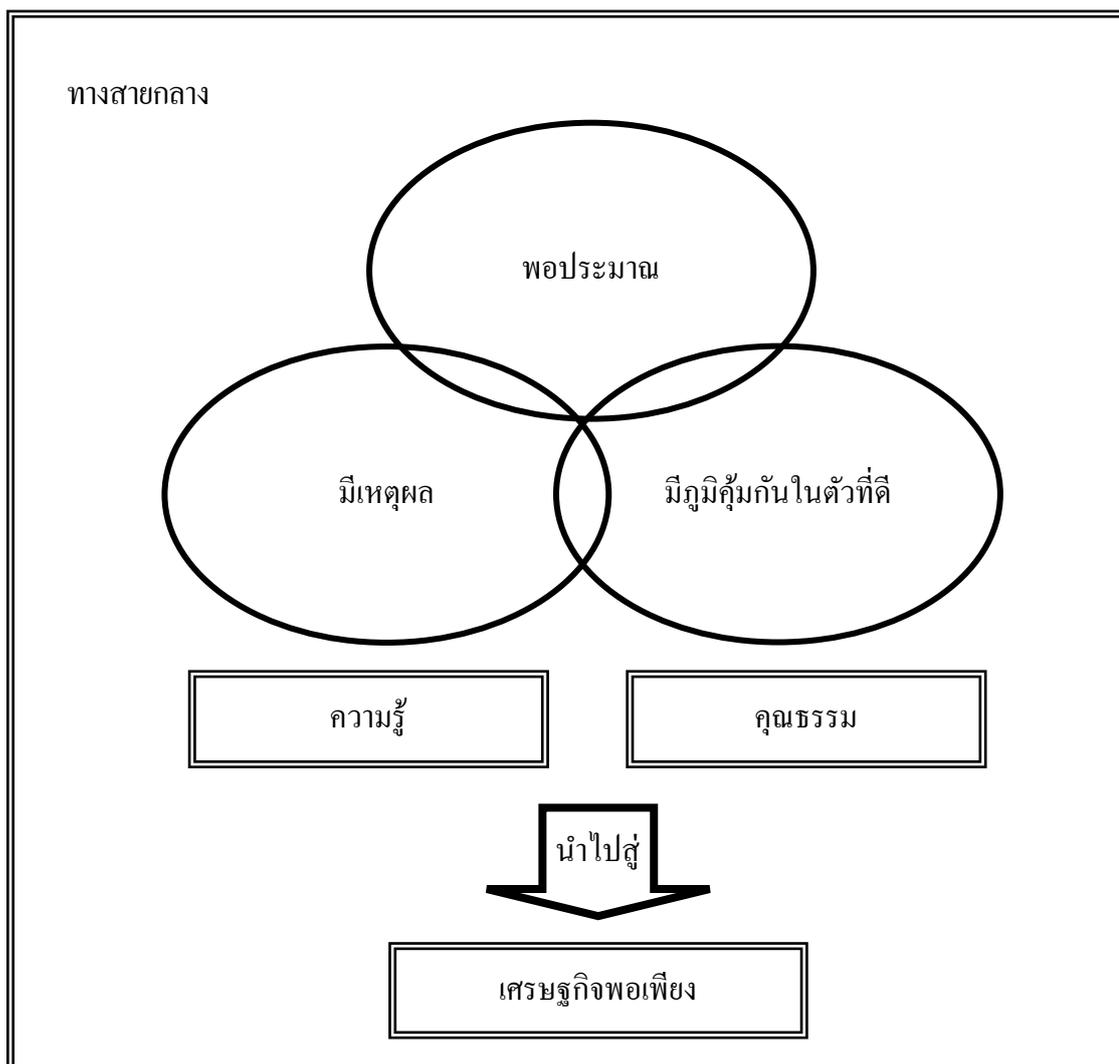
4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ภาพที่ 2.1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(วรเดช จันทรศร, 2554)

ในส่วนของคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (2554) ได้สรุปความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต

แก่พสกนิกรชาวไทยมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงได้ประมวลและกลั่นกรองกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่าย และประชาชนโดยทั่วไป

นอกจากนี้คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554) ยังได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจ ในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินการโดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและวางแผนของประเทศ รวมทั้งเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในทุกระดับและทุกภาคส่วน ด้วยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของเครือข่ายแห่งความร่วมมือ เน้นการขับเคลื่อนฯ ในทุกภาคส่วนและทุกระดับของสังคม และได้อัญเชิญพระราชดำรัสมาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และแผนพัฒนาฉบับที่ 10 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีความเข้าใจและนำไปประกอบการดำเนินชีวิตเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุลและมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน

ซึ่งหลักแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงได้วิเคราะห์ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้วิธีการจำแนกวิเคราะห์ (Parsing) ซึ่งเป็นหลักวิธีทางตรรกศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจ สร้างความเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ จากการวิเคราะห์ด้วยวิธีดังกล่าว ได้ข้อสรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบอย่างสมบูรณ์ที่จะสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนากรอบทางเศรษฐศาสตร์ได้ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 5 ส่วน กล่าวคือ

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลามุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติได้ในทุกระดับ ซึ่งเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยเป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบ เน้นการรอดพ้นจากวิกฤติในแต่ละช่วงเวลาเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา ทั้งในมิติทางธรรมชาติ ทางสังคม และทางเศรษฐกิจ ตลอดจนพิจารณาและวิเคราะห์สถานการณ์และความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งนโยบาย วิธีการพัฒนาและผลที่เกิดขึ้นอย่างเชื่อมโยงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี วัฒนธรรมและค่านิยมทางสังคม

3. ค่านิยม ความพอเพียงถือได้ว่าเป็นพื้นฐานไปสู่ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภายนอกได้ ซึ่งความพอเพียง หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำ ซึ่งประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ในมิติ ของการกระทำ เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง และหมายความรวมถึงการพึ่งตนเองและการมีชีวิตที่เรียบง่าย

3.2 ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความ พอประมาณนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และยังรวมถึงการสะสมความรู้และประสบการณ์ความสามารถในการวิเคราะห์ การรู้จักตนเอง การมองการณ์ไกล ตลอดจนมีความเมตตาเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (Self-immunity) หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ

ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความสามารถในการพึ่งตนเองและความมีวินัยในตนเอง ภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่ และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้พอเพียงที่จะสามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ระดับของความพอประมาณต้องครอบคลุม มิติการจัดการความเสี่ยงเชิงพลวัตจึงจะนับได้ว่าเป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์

4. เงื่อนไข (Condition of Sufficiency Action) การตัดสินใจการกระทำและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ (Set of Knowledge) ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบคอบ ซึ่งความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม (Ethical Qualification) ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย การพัฒนาคนให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดี มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่เข้มแข็งพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง อันจะต้องเสริมสร้างใน 2 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านจิตใจ ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม (2) ด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ

5. แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างกว้างขวางทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมความรู้ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้จะทำให้เกิดทั้งวิถีการพัฒนา และผลของการพัฒนาที่สมดุลพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ

5.1 ความพอเพียง เป็นวิธีการที่คำนึงถึงความสมดุล พอประมาณอย่าง มีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ในขณะที่เดียวกันก็นำไปสู่การกระทำที่ก่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

5.2 ความสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความสมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้ทางเทคโนโลยี ในขณะที่ความสมดุลของการกระทำทั้งเหตุและผลที่เกิดขึ้นในมิติของเวลาจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาของทุนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อมและทุนทางภูมิปัญญา รวมทั้งความพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง ต่อผลกระทบในด้านต่าง ๆ

โดยคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2548) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลและองค์กร คำนี้ถึงความพอประมาณ กับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

สุรยุทธ์ จุลานนท์ (2550) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นแนวทางที่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงชี้ให้ประชาชนได้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่ควรจะเป็นเพื่อให้สามารถดำรงชีพได้โดยที่ไม่เดือดร้อน ซึ่งที่จริงแล้วก็เป็นแนวทางที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย และสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับ ประเทศ

เกษม วัฒนชัย (2555) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้แสดงทัศนะและความคิดเห็นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมต่างๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำเขตตรวจราชการที่ 4, 2549 อ้างถึงใน อภิหัย พันธเสน และคณะ, 2549)

ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามความหมายของ ประเวศ วะสี เป็นส่วนหนึ่งของธรรมรัฐแห่งชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระเบียบวาระริบค่วนของชาติ อันประกอบด้วย 1) สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ 2) สร้างเศรษฐกิจพอเพียง 3) ปฏิรูประบบเศรษฐกิจมหภาคและการเงิน 4) ปฏิรูประบบรัฐทั้งการเมืองและระบบราชการ 5) ปฏิรูปการศึกษา 6) ปฏิรูปสื่อ 7) ปฏิรูปกฎหมายที่เมื่อเชื่อมโยงกันแล้วจะทำให้ประเทศไทยมีฐานที่เข้มแข็งและเติบโตได้อย่างสมดุล

อาจกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิบัติที่เชื่อมโยง สัมพันธ์กับความเป็นครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นเศรษฐกิจที่บูรณาการเชื่อมโยงชีวิต จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความเป็นประชาสังคม ดังนั้นอาจเรียกชื่อปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจคุณภาพ เศรษฐกิจบูรณาการ หรือเศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความหมายถึงความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ ได้แก่ (สำนักผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำเขตตรวจราชการที่ 4, 2549 อ้างถึงใน อภิหัย พันธเสน และคณะ, 2549)

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
 2. จิตใจพอเพียง รักเอื้ออาทรผู้อื่น
 3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง อนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
 4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง รวมตัวกันแก้ไขปัญหาด่าง ๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจนหรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
 5. ปัญญาพอเพียง เรียนรู้ร่วมกัน เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก
 6. ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง เพราะเศรษฐกิจที่สัมพันธ์และเติบโตจากฐานทางวัฒนธรรม อันหมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมจึงจะเป็นเศรษฐกิจมั่นคง
 7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ผันผวนอย่างรวดเร็วจนกระทั่งมนุษย์ไม่สามารถรับได้
- โดยอภิชัย พันธเสน และคณะ (2549) ได้สังเคราะห์ความคิดเห็นของนักเศรษฐศาสตร์ที่มีต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ณ ช่วงเวลาต่าง ๆ โดยอธิบายว่า นักเศรษฐศาสตร์ให้ความหมายแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันออกเป็น 4 ความหมายประกอบด้วย

กลุ่มที่หนึ่ง อธิบายว่า ประชาชนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่อยู่เหนือแนวคิดเศรษฐศาสตร์ เป็นภูมิปัญญาไทย เป็นทุนทางสังคมของประเทศ เนื่องจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมชุมชน และเป็นพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของสังคมไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นปรัชญาแนวคิดที่ประยุกต์นำศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่จะลด “ความอยาก” ลงมาสู่ระดับที่สามารถพึ่งตนเองได้

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มีความเห็นตรงกันว่าปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีส่วน ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนที่เกี่ยวข้องกันและจะขาดซึ่งส่วนใดส่วนหนึ่งมิได้ คือ ความพอดี ความเลื่อม และการพึ่งตนเอง โดยความพอดีจะมีลักษณะใกล้เคียงกับดุลยภาพในวิชาเศรษฐศาสตร์แต่จะเป็นดุลยภาพที่เป็นพลวัต ปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานะและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ส่วนเรื่องความเลื่อมนั้น เกี่ยวข้องกับความพยายามในการลด/กระจายความเลื่อม เพื่อให้เกิดความพอดีอย่างยั่งยืน ดังนั้นการสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด คือ ความพยายามในการเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอน และลดต้นทุนในการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) ไม่ให้สูงเกินไป

กลุ่มที่สาม มีความเห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เพราะเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้ข้อจำกัดของรายได้

(Budget Constraints) ภายใต้การบริหาร การกระจายความถี่อย่างสมดุลและมีการแลกเปลี่ยนอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency)

กลุ่มที่สี่ เป็นกลุ่มที่ให้ความคิดเห็นอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานความเป็นอยู่อันควร ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ ตามศักยภาพของประเทศ

ในทัศนะของ อภิษฐ์ พันธเสน และคณะ (2549) ได้แสดงแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งไม่แตกต่างจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์อื่น ๆ แต่รากฐานวิธีคิดระหว่างพุทธเศรษฐศาสตร์แตกต่างจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอื่น ๆ ซึ่งมีพื้นฐานวิธีคิดที่มาจากความเชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผลและพยายามแสวงหาความพึงพอใจสูงสุด แต่พุทธเศรษฐศาสตร์เชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับอวิชชาหรือความไม่รู้ อันเป็นต้นเหตุของความไร้เหตุผล “ปัญญา” ที่เกิดจากการรักษาศีลและมีสมาธิจะทำให้ความไร้เหตุผลของมนุษย์ลดลง และอธิบายว่าการที่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นย้ำถึงความพอประมาณและมีเหตุผลหรือการทำให้ดีที่สุดโดยมีการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม (Optimization Through Proper Risk Management) ทำให้สามารถประยุกต์ใช้ได้กับภาคเศรษฐกิจทุกสาขาของประเทศ

เศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ สุเมธ ตันติเวชกุล กล่าวในคู่มือการตรวจของสำนักผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการประจำเขตตรวจราชการที่ 4 (2549) อ้างถึงใน อภิษฐ์ พันธเสน และคณะ, 2549) เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยการวาง รากฐานอันมั่นคง ยั่งยืนของบุคคลและสังคมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระกรุณาธิคุณพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยทั้งหลายโดยไม่จำกัดเฉพาะเกษตรกรเท่านั้น หากแต่ผู้ประกอบสัมมาชีพอื่น ๆ สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืนให้แก่รากฐานของตนเองได้ และยังคงกล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะระบบเศรษฐกิจที่สามารถอุ่มชูตนเอง (Relative Self - Sufficiency) อยู่ได้ระดับพื้นฐานโดยไม่เดือดร้อนได้ จึงจะสามารถสร้างความเจริญ ก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงต่อไปได้ โดยอธิบายว่าความสามารถในการอยู่ได้ในระดับ พื้นฐานต้องยึดแนวทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นหลักในการดำรงชีวิต เพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง ประกอบด้วย 1) พึ่งตนเองทางจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็งไม่ท้อแท้ จะประสบความล้มเหลว หรือความยากลำบาก 2) พึ่งตนเองทางสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคม 3) พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทรัพยากรสังคมและทรัพยากรทางเศรษฐกิจ 4) พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยีวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับภูมิประเทศและสังคมไทย 5) พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น ซึ่งจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาประเทศในระดับมหัพภาคต่อไปได้ด้วย ในการที่จะทำได้ผลดังกล่าวบุคคลต้องละ ลดความฟุ้งเฟ้อ ประกอบอาชีพ

ด้วยความสุจริต การแสวงหาผลประโยชน์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม ปฏิบัติตนในทางดีและไม่หยุดนิ่งที่จะใฝ่หาความรู้เพื่อหาหนทางให้ตนเองหลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่เป็นอยู่ได้

เศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ เสน่ห์ จามริก (อ้างถึงใน อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2549) ว่าเป็นระเบียบวาระแห่งโลกที่จะเป็นกำแพงด้าน “วัฒนธรรมล่าเหยื่อ” ของพลังทุนนิยม และเทคโนโลยี ภายใต้ “ระเบียบโลกใหม่” (New World Order) เศรษฐกิจพอเพียง คือ “การกลับฟื้นจิตวิญญาณมนุษย์สู่ชีวิตเศรษฐกิจที่แท้จริง อันประกอบด้วย มนุษย์กับธรรมชาติเป็นแก่นสาร” เศรษฐกิจพอเพียงในความหมายกระบวนการพัฒนาของ เสน่ห์ จามริก มีฐานอยู่ที่เกษตรกรรมพออยู่พอกิน พร้อมด้วยกระบวนการเรียนรู้ระดับคู่เกษตรยั่งยืน โดยมีไร่ในระดับครัวเรือน เป็นหน่วยพื้นฐานที่กระจายออกไปเป็นเครือข่ายกว้างขวางยิ่งขึ้นตามลำดับ และพัฒนาให้มีบทบาทรอบด้านมากขึ้น เป็นช่องทางส่งเสริมให้พัฒนาตนเองเป็นอิสระจากกลไกตลาดภายใต้อำนาจกำกับและควบคุมจากภายนอก (สำนักผู้ตรวจราชการ กระทรวง ศึกษาธิการ ประจำเขตตรวจราชการที่ 4 (2549 อ้างถึงใน อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2549)

นอกจากนี้ปริญานูช พิบูลสรารุช (2549) ได้สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. แนวคิดหลัก เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

2. เป้าหมาย มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

3. หลักการ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

4. เงื่อนไขพื้นฐาน (ความรู้คู่คุณธรรม)

4.1 จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

4.2 การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบรู้

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลาง เป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิด โดยความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อเตรียมพร้อมที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้น จากทั้งภายนอกและภายใน เงื่อนไขในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ให้อยู่ในความพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้

(รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) ผนวกกับคุณธรรม (จิตใจมีคุณธรรมซื่อสัตย์ สุจริต และเพียร อดทน ปัญญา) เพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับคือ การพัฒนาที่สมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้ทางเทคโนโลยี ซึ่งการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาสังคมไทยให้ยั่งยืนกล่าวได้ว่า สังคมไทยจะยั่งยืนได้ด้วยการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้อง และนำไปปฏิบัติได้อย่างแพร่หลาย และกว้างขวาง นอกจากนี้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมในหลากหลายมิติแบบบูรณาการไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเงินตนเอง ความมีจริยธรรม โลกาภิวัตน์ และการบริหารประเทศ ซึ่งล้วนเกี่ยวกับการตัดสินใจในทุกระดับ ในทุกภาคทุกส่วน ชุมชน ประชาชน ธุรกิจเอกชน ภาควิชาการ และการเมืองให้ถูกทิศทาง อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์การบริหารส่วนตำบล

หลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นไทยและการจัดตั้งรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มมี ครั้งแรก ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 หรือ ปี พ.ศ. 2450 รูปแบบการปกครองท้องถิ่นไทยรูปแบบแรกคือ สุขาภิบาล ซึ่งปัจจุบันรูปแบบการปกครองลักษณะนี้ไม่มีแล้ว เนื่องจากได้มีการประกาศจัดตั้งเปลี่ยนแปลงให้เป็นรูปแบบปกครองท้องถิ่นไทย ที่เรียกว่า เทศบาล เมื่อปี พ.ศ. 2542 จึงอาจกล่าวได้ว่า เทศบาลเป็นรูปแบบการปกครองท้องถิ่นไทยรูปแบบที่สองที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นในประเทศไทย หลังจากนั้นมา การปกครองท้องถิ่นไทยและรูปแบบการปกครองท้องถิ่นไทย ก็ได้มีการพัฒนาการเรื่อยมา จนปัจจุบันนี้ ประเทศไทย ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น และกำหนดรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ 5 รูปแบบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และการปกครองรูปแบบพิเศษ ซึ่งได้แก่ กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา (สถาบันพระปกเกล้า, 2549 : 217 - 255)

ความหมายของการบริหารท้องถิ่น

มีผู้ให้ความหมายของการบริหารท้องถิ่นไว้ต่างกัน ดังนี้

รศคนธ์ รัตนเสริมพงศ์ (2546) ได้ให้ความหมายของการบริหารท้องถิ่นว่าเป็นกระบวนการหนึ่ง ในระบบการปกครองท้องถิ่น ทั้งนี้เป็นขั้นตอนของการนำนโยบายท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่น ไปดำเนินการปฏิบัติให้เกิดผลตามเป้าหมายที่ท้องถิ่นกำหนดซึ่งรวมถึงการนำกฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับของท้องถิ่นไปบังคับใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติด้วย

วีระศักดิ์ เครือเทพ (2548) อธิบายว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นสภาวะของการเปิดโอกาสให้มีการใช้อำนาจรัฐบาลที่หลากหลายกระจายไปยังชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเหล่านั้นปกครองและดูแลตนเองในขอบเขตพื้นที่และภารกิจที่กำหนด เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนที่มีความหลากหลาย โดยยังคงความเป็นเอกภาพของรัฐบาลและอำนาจอธิปไตย

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การบริหารท้องถิ่น หมายถึง ระบบการปกครองท้องถิ่น ที่รัฐบาลมอบอำนาจให้ประชาชนผ่านองค์กรที่ประชาชนเลือกตั้ง ดำเนินการปกครองกันเอง โดยมีการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีการควบคุมตรวจสอบกันเองในเบื้องต้น ซึ่งการปกครองเป็นลักษณะที่รัฐมุ่งกระจายอำนาจทางการปกครองให้ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการปกครองตนเอง มีอิสระในการปกครองและบริหารงานท้องถิ่นด้วยตนเอง โดยมีองค์กรปกครองท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย และมีฐานะเป็นนิติบุคคลทำหน้าที่ดำเนินการบริหารมีอาณาเขตพื้นที่ในการปกครองที่ชัดเจน มีงบประมาณของตนเอง และสามารถกำหนดนโยบายการปกครองของตนเองได้ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้

หลักการบริหารท้องถิ่น

หลักการบริหารท้องถิ่นมีผู้แสดงความเห็นไว้หลากหลาย ได้แก่

วรทัต ลักษณ์ (2545) ได้สรุปหลักการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. หลักความมีอิสระ ท้องถิ่นจะมีความเป็นอิสระในการจัดทำกิจการสาธารณะตามภารกิจ มีองค์ประกอบคือ

- 1.1 มีฐานะเป็นนิติบุคคล แยกเฉพาะองค์กร
- 1.2 มีการจัดการด้านคลัง การเงิน มีงบประมาณ โดยมีรายได้ของตนเอง
- 1.3 มีพนักงานเจ้าหน้าที่ของตนเอง
- 1.4 ผู้บริหารการปกครองและสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชนตาม

หลักการประชาธิปไตย

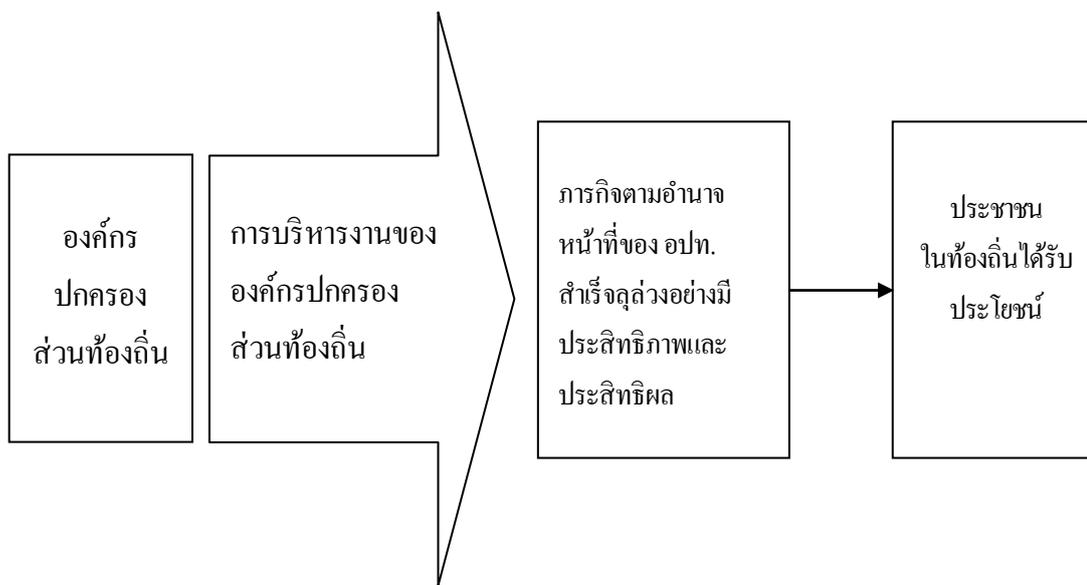
- 1.5 มีบทบาท หน้าที่ ภารกิจที่ชัดเจน

2. หลักการกำกับดูแล หมายถึง การควบคุมของรัฐเหนือการกระทำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในส่วนที่เกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำนั้น ๆ ซึ่งเป็นอำนาจการควบคุมอย่างหนึ่ง ไม่ใช่การบังคับบัญชาหรือสั่งการ แต่เมื่อพบการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่กระทำตามกฎหมาย หรือทำความเสียหายแก่ประชาชน ส่วนรวมหรือท้องถิ่น ผู้กำกับดูแลมีอำนาจสั่งการให้แก้ไขหรือระงับไว้ก่อนได้ หากฝ่าฝืนอาจถูกสั่งให้ผู้บริหารหรือสภาท้องถิ่นพ้นจากตำแหน่งได้

รศคนธ์ รัตนเสริมพงษ์ (2546) อธิบายไว้ว่า การบริหารท้องถิ่นเป็นภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่รับชอบในการดำเนินกิจการอันเป็นอำนาจหน้าที่

ของท้องถิ่นให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น

ภาพที่ 2.2 การบริหารท้องถิ่น

(รศคณธี รัตนเสริมพงษ์, 2546)

ซึ่งหลักการพื้นฐานของการบริหารท้องถิ่น ประกอบด้วยหลักการสำคัญดังนี้

1. หลักการเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. หลักการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. หลักการเกี่ยวกับการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

โดยสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. หลักการเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศประชาธิปไตยสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรของประชาชนในท้องถิ่น ตามหลักการประชาธิปไตย ประชาชนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของอำนาจในการปกครองท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกในการใช้อำนาจของท้องถิ่น จึงเป็นองค์กรประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจ

ประชาชนจะเป็นผู้กำหนดว่าองค์กรจะมีลักษณะอย่างไร มีอำนาจหน้าที่ที่มากน้อยแค่ไหน มีรูปแบบโครงสร้างอย่างไร ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรโดยประชาชนในท้องถิ่นมีอำนาจในการปกครองตนเองตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย โดยมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นกลไกดำเนินกิจกรรมการปกครองและบริหารท้องถิ่นแทนประชาชนในท้องถิ่นที่จะดำรงตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงจะต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่นด้วยตนเอง จึงเป็นองค์กรโดยประชาชนอย่างแท้จริง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรเพื่อประชาชนในท้องถิ่น การดำเนินกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเป็นหลัก เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินกิจการของท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง

1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอำนาจตามกฎหมาย และมีความเป็นอิสระในการบริหารกิจการของตนเอง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีอำนาจตามกฎหมาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งขึ้น โดยกฎหมายรองรับ มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน จึงมีอำนาจในการถือสิทธิและใช้สิทธิตามกฎหมาย เช่น การเป็นเจ้าของที่ดิน การซื้อ การจ้างและยังมีอำนาจในทางปกครองตามกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ เช่น อำนาจในการเก็บภาษีอากรเพื่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการบริหารกิจการของตนเอง ประชาชนในท้องถิ่นย่อมมีอัตตาณัติหรือความเป็นอิสระในการดำเนินการปกครองท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของตนเอง เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น สามารถใช้ดุลยพินิจของตนเองในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย หรือวินิจฉัยเพื่อแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นได้

2. หลักการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องเป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง มีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและสนองตอบความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และอำนาจหน้าที่ดังกล่าวต้องไม่ทำให้ประเทศชาติประชาชนในท้องถิ่นอื่นสูญเสียผลประโยชน์

2.1 หลักประโยชน์สาธารณะ อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องเป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและสนองตอบความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นและอำนาจหน้าที่ดังกล่าวต้องไม่ทำให้ประเทศชาติ ประชาชนในท้องถิ่นอื่นสูญเสียผลประโยชน์

2.2 หลักประสิทธิภาพในการจัดการเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ดังกล่าว และเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง โดยมีปัจจัยที่นำมาพิจารณาควบคู่กัน 2 ประการ คือ

2.2.1 ลักษณะของภารกิจ พิจารณาถึงความซับซ้อนยากง่ายของภารกิจ พิจารณาการใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใดมาตรฐานของภารกิจสูงมากน้อยเพียงใดเป็นต้น

2.2.2 ความสามารถของท้องถิ่น พิจารณาถึงศักยภาพของท้องถิ่น ได้แก่ กำลังคนว่ามีคุณภาพและปริมาณเพียงใด ความสามารถในการบริหารจัดการท้องถิ่นมีความสามารถด้านการเงินและการหารายได้สนับสนุนภารกิจมากน้อยเพียงใด เทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่นมีความพร้อมมากน้อยแค่ไหน เป็นต้น

3. หลักการเกี่ยวกับการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต้องคำนึงถึงหลักสำคัญคือ

3.1 เป้าหมายในการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เพื่อปกป้องรักษาและเสริมสร้างผลประโยชน์ของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น

3.2 ผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งใช้อำนาจในการบริหารงานแทนประชาชน จะต้องได้รับการยินยอมและเห็นชอบจากประชาชน หากบริหารงานผิดพลาดหรือไม่เป็นที่ไว้วางใจ ประชาชนย่อมมีสิทธิถอดถอนออกจากตำแหน่ง

3.3 การดำเนินการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ จึงต้องจัดบริการสาธารณะเพื่อแก้ไขและสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับเจตจำนงของประชาชนในท้องถิ่นนั้น

3.4 ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง โดยเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับรู้ และให้โอกาสประชาชนเสนอความคิดเห็นอย่างอิสระ รวมทั้งให้โอกาสได้มีส่วนร่วมในการควบคุมการบริหารงาน

3.5 ทรัพยากรในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น บุคคล เงิน ที่ดิน สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ ต้องนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คุ่มค่า ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ท้องถิ่น

โกวิท พวงงาม (2546) ได้อธิบายว่า หลักการในการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะมีหลักการที่ใช้ในการปกครองที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. การปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นสถาบันฝึกสอนการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชน ทำให้เกิดความคุ้นเคยในการใช้สิทธิและหน้าที่พลเมืองอันจะนำมาสู่ความศรัทธาเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตย
2. การปกครองท้องถิ่นเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล
3. การปกครองท้องถิ่นจะทำให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเองเพราะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดสำนึกในความสำคัญของตนเอง ต่อท้องถิ่น ประชาชนจะมีส่วนร่วมรับรู้ถึงอุปสรรค ปัญหา และช่วยกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นตนเอง
4. การปกครองท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ
5. การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมือง การบริหารของประเทศไทยในอนาคต
6. การปกครองท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเอง

ดังนั้น

1. เป็นองค์กรที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล
2. มีสภาและผู้บริหารระดับท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งตามหลักการที่บัญญัติไว้ใน

ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ

3. มีอิสระในการปกครองตนเอง
4. มีเขตการปกครองที่ชัดเจนและเหมาะสม
5. มีงบประมาณรายได้เป็นของตนเองอย่างเพียงพอ
6. มีบุคลากรปฏิบัติงานของตนเอง
7. มีอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมต่อการให้บริการ
8. มีอำนาจออกข้อบังคับเป็นกฎหมายของท้องถิ่นภายใต้ขอบเขตของกฎหมายแม่บท
9. มีความสัมพันธ์กับส่วนกลางในฐานะหน่วยงานรองของรัฐ

แนวความคิดเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล

ความหมายขององค์การบริหารส่วนตำบล

สนธิ จรอนันต์ (2549) ได้ให้ความหมายว่า องค์การบริหารส่วนตำบล คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีพื้นที่เท่ากับตำบล จัดตั้งมาจากสภาตำบลที่มีรายได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดและมีจำนวนราษฎรไม่น้อยกว่า 2,000 คน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อดูแลทุกข์และให้บริการประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล เขตองค์การบริหารส่วนตำบลแทนรัฐบาลกลาง

มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมและหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด รวมทั้งมีงบประมาณ และพนักงานเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเอง องค์การบริหารส่วนตำบลถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่มีความสำคัญ

ความสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบล

ในส่วนของความสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น สนิท จรอนันต์ (2549 : 152 -153) ได้กล่าวว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีความสำคัญดังนี้

1. เป็นองค์กรตามกฎหมายที่ทำหน้าที่บริหารจัดการพัฒนาตำบล หมู่บ้านและชุมชนตามนโยบายกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น
2. เป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนฐานราก มีความอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหารงานภายในกรอบที่กฎหมายกำหนด ทำให้สามารถแก้ไขปัญหา อำนวยความสะดวก และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว
3. เป็นองค์กรที่มีผู้แทนประชาชนเข้าไปบริหารงานทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ คือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และฝ่ายบริหาร คือ นายกององค์การบริหารส่วนตำบล ด้วยการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบ ทำให้การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาตำบล หมู่บ้านตรงกับความต้องการอันแท้จริงของประชาชน
4. เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้การปกครองระบอบประชาธิปไตยในทางปฏิบัติแก่ประชาชนในขอบเขตที่ไม่กว้างขวางมากนัก ทำให้ประชาชนมองเห็นภาพรวมอย่างชัดเจนและมีส่วนร่วมได้ไม่ยาก
5. เป็นการสร้างผู้นำทางการเมืองที่จะเข้าสู่เวทีการเมืองในระดับต่าง ๆ รวมทั้งในระดับชาติต่อไป

6. เป็นการส่งเสริมการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

องค์ประกอบขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์ประกอบขององค์การบริหารส่วนตำบลตามกฎหมายนั้น มี 2 ประการ ประการแรกคือนายกององค์การบริหารส่วนตำบล และประการที่สองคือ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งนายกององค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามกฎหมาย ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบขององค์การบริหารส่วนตำบลในการปฏิบัติงานด้วยซึ่งได้แก่ (โกวิทย์ พวงงาม, 2550 : 492)

1. สภากงศ์การบริหารส่วนตำบล : ฝ่ายนิติบัญญัติ
2. นายกองศ์การบริหารส่วนตำบล : ฝ่ายบริหาร
3. พนักงานส่วนตำบล : ฝ่ายข้าราชการประจำ
4. ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล : เป็นศูนย์กลางการพัฒนาและมีส่วนร่วม

ดำเนินการ

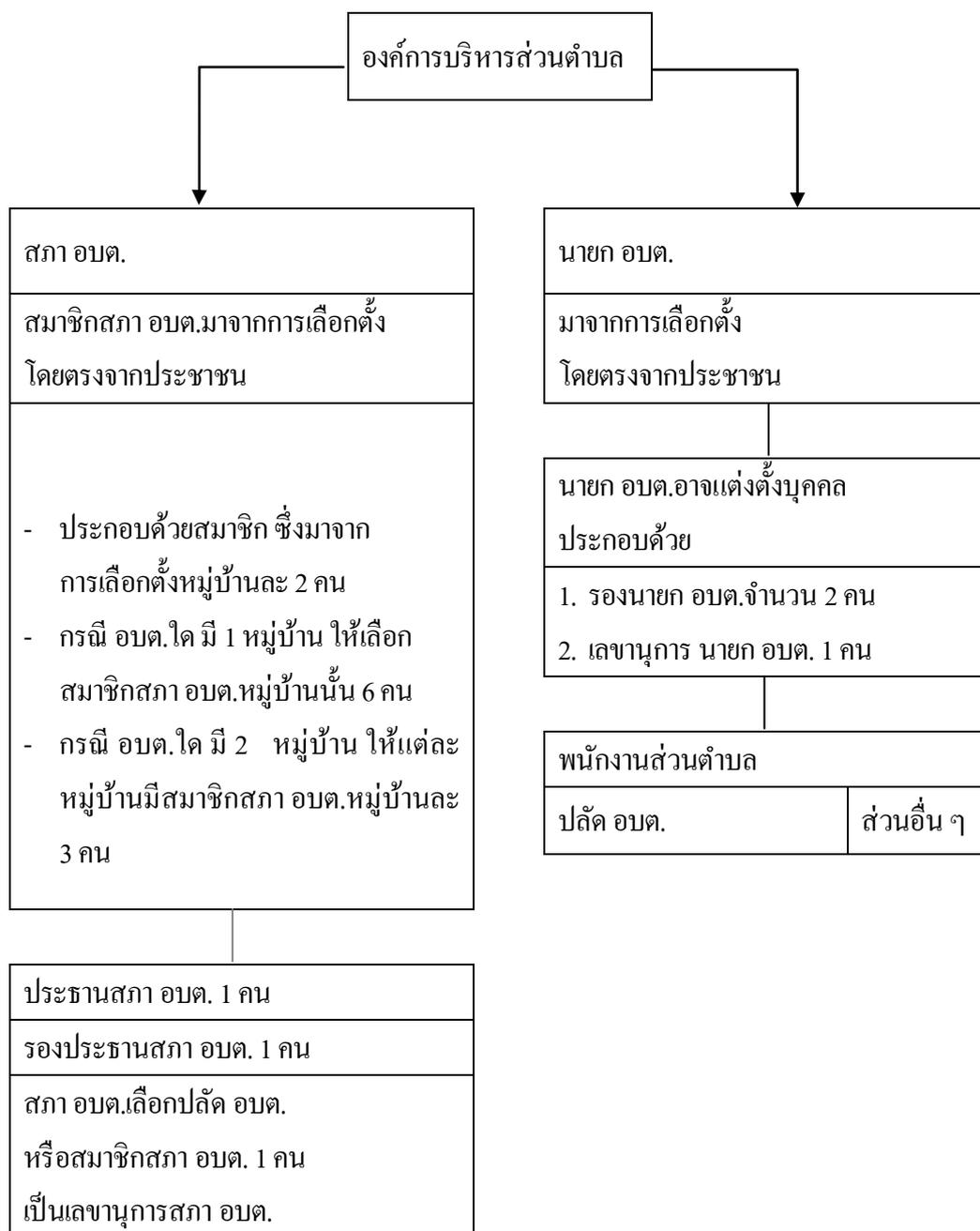
5. ฝ่ายกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล : นายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัด

โดยองค์ประกอบทั้ง 5 ฝ่าย ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามกรอบอำนาจหน้าที่อย่างมีสมดุล จึงจะทำให้้องศ์การบริหารส่วนตำบลมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเข้มแข็ง หากขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะทำให้การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีประสิทธิภาพ

โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล

โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล จะมีลักษณะโครงสร้างที่มีทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ซึ่งเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 ทำให้โครงสร้างของสภากงศ์การบริหารส่วนตำบล และผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมี 2 ส่วน ดังภาพที่ 2.3 (โกวิทย์ พวงงาม, 2550 : 492)

ภาพที่ 2.3 โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพ.ร.บ.สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546

(โกวิทย์ พวงงาม, 2550)

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามกฎหมายสามารถแบ่งแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2551)

ประเภทแรก คือ อำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลกำหนด คือ ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 ได้บัญญัติให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีภารกิจและหน้าที่ในการพัฒนาตำบล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ ซึ่งสามารถแบ่งแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย มาตรา 67 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องกระทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
- (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้ง กำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- (3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- (4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
- (7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (8) บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

(9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย โดยจัดงบประมาณ หรือบุคลากร ให้ตามความจำเป็นและสมควร

2. ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย มาตรา 68 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

- (1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคและการเกษตร
- (2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- (3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
- (4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ
- (5) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
- (6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว

- (7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- (8) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- (9) หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
- (11) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์
- (12) การท่องเที่ยว
- (13) การผังเมือง

จากอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลดังกล่าวข้างต้น ไม่เป็นการตัดอำนาจของกระทรวง ทบวง กรม องค์การหรือหน่วยงานของรัฐในการเข้าไปดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในตำบล แต่จะต้องแจ้งให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบล่วงหน้า และนำความเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบล เกี่ยวกับกิจการดังกล่าวไปประกอบการพิจารณาดำเนินงานด้วย

ประเภทที่สอง คือ อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนขึ้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 กำหนด กล่าวคือ นอกจากอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 กำหนดแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลยังมีอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตน ตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติ กำหนดและขึ้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ดังนี้

- (1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
- (2) การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ
- (3) การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ
- (4) การสาธารณูปโภคและการก่อสร้างอื่นๆ
- (5) การสาธารณูปโภค
- (6) การส่งเสริม การฝึกและประกอบอาชีพ
- (7) การพาณิชย์ และการส่งเสริมการลงทุน
- (8) การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- (9) การจัดการศึกษา
- (10) การสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชราและผู้ด้อยโอกาส
- (11) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดี ของท้องถิ่น
- (12) การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

- (13) การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- (14) การส่งเสริมกีฬา
- (15) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- (16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
- (17) การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
- (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย
- (19) การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล
- (20) การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน
- (21) การควบคุมการเลี้ยงสัตว์
- (22) การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์
- (23) การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการอนามัย โรงมหรสพ และสาธารณสถานอื่น ๆ
- (24) การจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
- (25) การผังเมือง
- (26) การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร
- (27) การดูแลรักษาที่สาธารณะ
- (28) การควบคุมอาคาร
- (29) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (30) การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุน การป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- (31) กิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

โดยอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติกำหนดและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ต้องดำเนินการตามแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543

บริบทขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร

องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร มีทั้งหมด 10 แห่ง ได้แก่ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร มีองค์การบริหารส่วนตำบลรวมจำนวน 10 แห่ง ซึ่งได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าแซะ องค์การบริหารส่วนตำบลนากระตาม องค์การบริหารส่วนตำบลคูริง องค์การบริหาร

ส่วนตำบลหินแก้ว องค์การบริหารส่วนตำบลรับร้อ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม องค์การบริหารส่วนตำบลสองพี่น้อง องค์การบริหารส่วนตำบลหงส์เจริญ องค์การบริหารส่วนตำบลสลุย และองค์การบริหารส่วนตำบลทรัพย์อนันต์ (สำนักงานจังหวัดชุมพร, 2550) โดยจำนวนบุคลากรมีทั้งหมดรวม 320 คน

กล่าวโดยสรุปการปกครองท้องถิ่นจะต้องประกอบสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน ซึ่งหากขาดข้อใดข้อหนึ่งก็ไม่ถือว่าเป็นการปกครองท้องถิ่น กล่าวคือ ต้องมีสถานะตามกฎหมายเป็นนิติบุคคล โดยมีสมาชิกและผู้บริหารที่ต้องมาจากการเลือกตั้ง มีอิสระในการปกครอง และมีอำนาจในการ กำหนดนโยบายข้อบังคับในท้องถิ่น ภายในขอบเขตของกฎหมาย รวมทั้งสามารถจัดเก็บรายได้ และมีงบประมาณ เป็นของตนเอง มีอาณาเขตที่ชัดเจน และอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลกลางซึ่งการปกครองท้องถิ่น เป็นการปกครองที่จัดตั้งขึ้นตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล เพื่อกระจายอำนาจการปกครองทางการเมืองและการบริหารให้ประชาชนในท้องถิ่น จัดการปกครองและดำเนินการบางอย่างเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองตอบความต้องการของตนเอง มีอำนาจอิสระจากรัฐบาลกลาง รัฐบาลกลางมีหน้าที่เพียงกำกับดูแลเท่านั้น โดยมีอำนาจอิสระในการปกครองตนเอง สามารถกำหนดนโยบายและบริหารงานให้เป็นไปตามนโยบายหรือความต้องการของตนเอง แต่ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีคณะผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนในท้องถิ่น ทำหน้าที่ในการดำเนินการบริหารงาน มีพื้นที่การปกครองที่แน่นอนชัดเจน มีงบประมาณ รายได้ บุคลากรของตนเอง และมีอำนาจหน้าที่ภายใต้ที่กฎหมายกำหนดไว้ที่สำคัญ คือ การดำเนินการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน การพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดตั้งหน่วยการปกครองท้องถิ่น และหน่วยการปกครองท้องถิ่นต้องดำเนินการบริหารงานให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัญญา กุณฑิกาญจน์ (2550) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตของนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักด้านความรู้และคุณธรรม ประชากรกลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจในเรื่องการเพิ่มพูนความรู้ โดยการติดตามข่าวสารทำให้รู้เท่าทันสถานการณ์ในปัจจุบัน มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก 2.46 รองลงมาคือ เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่ใช้คุณธรรม

นำความรู้ โดยมีค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก 2.42 และเรื่องการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและประเมินผลของการปฏิบัติ โดยมีค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก 2.37 ตามลำดับ

กุลวดี ล้อมทอง วีระภัทรานนท์ (2550) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต กรณีบุคลากรสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พบว่าการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในการทำงานมีการเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เสริมสร้างความรู้ควบคู่เทคโนโลยีที่ทันสมัย และเน้นเรื่องความซื่อสัตย์ การประยุกต์ใช้กับการทำงาน คือ มีเหตุผล เพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถทำงานได้ทันต่อเวลา

ชวลิต จันทร์ศรี (2550) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องสาระการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า หลักของการดำเนินงานมีหลักของความมีเหตุผล ดังนี้ 1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ 2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพ 3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในทางค้าขายประกอบอาชีพ แบบแข่งขันกันอย่างรุนแรง 4) ไม่หยุดนิ่งที่หาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก 5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลด เลิก สิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตนเอง ทำลายผู้อื่น ทำลายองค์กร พยายามเพิ่มพูนรักษาความดีที่มีอยู่ ให้งอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

อำพล เสนาณรงค์ (2550) ได้ประชุมสัมมนาโครงการสัมมนาเฉลิมพระเกียรติในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา (7 ธันวาคม 2550) พบว่า การอบรมและสัมมนาส่วนใหญ่เพื่อเป็นการเชื่อมโยงตามหลักวิชาการให้นำมาสู่การปฏิบัติงาน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกระดับ ให้มีความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เงื่อนไข ความรู้ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับพอเพียงต้องอาศัย 1) ความรอบรู้ คือ มีเกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน โดยครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในโอกาสและเวลาต่าง ๆ 2) ความรอบคอบ คือ ความสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาการต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันประกอบการวางแผน ก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกขั้นตอน 3) ความระมัดระวัง คือ ความมี สติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาการต่าง ๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติเพราะในความเป็นจริงแล้วสถานการณ์เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นการนำความรู้และความรอบคอบมาใช้จึงต้อง อาศัยความระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

นอกจากนี้ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ มีหลักของ

ความพอประมาณ (พอดี) 5 ประการ จากข้อสรุปของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนี้

- 1) ด้านจิตใจ คือ เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม
- 2) พอดี ด้านสังคม คือ ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้จักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน
- 3) พอดี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบและเกิดความยั่งยืนสูงสุด
- 4) พอดี ด้านเทคโนโลยี คือ รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อความต้องการเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและพัฒนาจากภูมิปัญญาชาวบ้านก่อน
- 5) พอดีด้านเศรษฐกิจ คือ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกิน สมควร ตามอัตภาพและฐานะของ

บุญเลิศ ชงสะอาด และสมศักดิ์ บุญชู (2551) ศึกษาเรื่อง รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืน : กรณีศึกษา 3 ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนในชุมชน 3 แห่งมีลักษณะที่เหมือนกัน คือ (1) มีโครงสร้างทางครอบครัวขนาดใหญ่ มีหลายวัยมีอิสระในการเลือกคู่ครอง การเลือกที่อยู่อาศัย มีการสืบทอดมรดกและสืบทอดวงศ์สกุล (2) มีความมั่นคงทางอาชีพรายได้ในการดำรงชีวิต (3) ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (4) มีการใช้อำนาจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัวร่วมกัน (5) มีการอบรมเลี้ยงดูและขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้คนดี (6) มีการเอาใจใส่ดูแลสุขภาวะของสมาชิกในครอบครัว (7) การสืบทอดสถาบันครอบครัวในอนาคต ปัจจัยที่ทำให้สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน เกิดจากการมีที่อยู่อาศัยที่เป็นของตนเองและมั่นคง มีเศรษฐกิจที่ดีครอบครัวทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาที่ดีและเท่าเทียมกัน ครอบครัวยึดหลักศาสนาและเชื่อมั่นในการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการสาธารณสุขที่สมาชิกในครอบครัวรู้จักดูแลตนเอง ครอบครัวมีภาษาถิ่นและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สื่อสารท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในครอบครัวสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทัน ครอบครัวมีกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน มีระบบการเมืองท้องถิ่นและกฎหมายที่มีความยุติธรรมในชุมชน และปัจจัยอื่น ๆ เช่น มีผู้นำชุมชนที่เสียสละและสมาชิกในครอบครัวมีความซื่อสัตย์ ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ครอบครัวขาดความเข้มแข็ง คือ ปัญหาที่มีผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้น้อย ความยากจน ยาเสพติด การไม่ไว้วางใจกันและกันในครอบครัว การพนัน หนี้สินปัญหาทางการเกษตร เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี มีผลกระทบต่อดิน น้ำ สัตว์ต่างๆ ปัญหาเด็กและเยาวชนที่ก้าวร้าวและสอนยาก โรคภัยที่นำกลัวและรักษายากขึ้นล้วนเป็นตัวบั่นทอนให้สถาบันครอบครัวอ่อนแอลง และแนวทางที่จะสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีแก่สถาบันครอบครัว คือ ครอบครัวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และมีกิจกรรมร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาที่ปะทะกันในชุมชน จนกระทั่งเกิดเป็นโครงการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชนขึ้น

ผลการดำเนินการตามโครงการทำให้ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันในชุมชนเป็นบทเรียนที่จะสร้างทักษะให้เกิดการเรียนรู้แก่สถาบันครอบครัวให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาทางครอบครัวด้วยตนเองและนำไปสู่การสืบทอดและการดำรงอยู่ในรูปแบบสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

กาญจนา บุญยัง และคณะ (2552) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในองค์การบริหารส่วนตำบล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษานโยบายการส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติ เสนอแนวทางการนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และเสนอแนวทางการส่งเสริมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้แก่ภาคประชาชน โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า

องค์การบริหารส่วนตำบล มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนมีการวางแผนโดยยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกระบวนการประชาคม ด้านการจัดองค์การและการจัดระเบียบงาน พบว่า การจัดโครงสร้างการบริหารงานมีความชัดเจน แต่อาจต้องจัดองค์การให้มีความยืดหยุ่น ตลอดจนกำหนดแนวทางการบริหารเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มากขึ้น

ด้านการดำเนินงาน พบว่าคำนึงถึงการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้และพยายามดำเนินงานโดยให้ความสำคัญกับความร่วมมือจากประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ ด้านการติดตามและประเมินผลพบว่า มีรูปแบบการประเมินผลที่ชัดเจนและเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมทั้งเครือข่ายร่วมติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

ในส่วนนโยบายการส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติ มีแผนการส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิต แต่องค์กรมากกว่าครึ่ง ไม่มีการสอดแทรกหลักเศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรม โครงการ ภารกิจขององค์กร ที่มีนโยบายในการส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติ นั้นจะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ประชาชนหรือสมาชิกกลุ่มต่างๆ ฟังตนเองได้ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มเครือข่าย และหน่วยงานในพื้นที่ เมื่อพิจารณาการส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติ ตามกรอบแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการจัดการด้าน โครงสร้างองค์กรส่วนใหญ่ไม่มีการแต่งตั้งบุคลากรผู้รับผิดชอบโดยตรง กลไกการเผยแพร่ความรู้ส่วนใหญ่ เป็นการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ในส่วนของกลยุทธ์ที่ใช้ คือ การประชาสัมพันธ์การจัดศูนย์การเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้ประชาชนด้านบุคลากร ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มใจที่จะส่งเสริม เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านงบประมาณโดยการจัดสรรงบประมาณปี 2550 และ 2551 เพื่อส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีแนวโน้มจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างสื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่ใช้เสียงตามสาย สภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน ยังประสบปัญหาด้านโครงสร้างองค์การขาดผู้รับผิดชอบงาน โดยตรงมีงบประมาณจำกัด ขาดวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ บุคลากรขาดความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดให้ประชาชนได้เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลจึงต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐโดย (1) จัดอบรมให้แก่บุคลากร (2) จัดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชน (3) จัดสรรงบประมาณเฉพาะกิจ เพื่อสนับสนุนการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง กลไกการส่งเสริมให้นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารงาน และส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ คือ (1) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องกำหนดนโยบายเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ชัดเจนและต่อเนื่อง (2) เตรียมความพร้อมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (3) พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง (4) ผู้บริหารต้องขับเคลื่อนการบริหารงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง (5) สร้างการมีส่วนร่วมและพัฒนารูปแบบการประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ (6) ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องประชาสัมพันธ์และปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน

เชมภัทท์ เย็นเปี่ยม (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองกรณีศึกษา : เปรียบเทียบระหว่างชุมชนต้นแบบในแถบภาคกลาง กับชุมชนนำร่องในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการจัดทำแผนชุมชน ของชุมชนต้นแบบในแถบภาคกลางและชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครมีความคล้ายคลึงกัน 2) วิธีการจัดทำแผนชุมชนของชุมชนต้นแบบในแถบภาคกลางและชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครมีความแตกต่างกันในประเด็นของวิทยากรกระบวนการ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนชุมชน และขั้นตอนของการติดตามประเมินผล 3) ปัญหาและอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนประกอบด้วย ผู้เก็บข้อมูลขาดความรู้และเทคนิคในการเก็บข้อมูลข้อมูลที่เก็บได้คลาดเคลื่อนไม่ตรงกับความเป็นจริง ขาดผู้นำทางความคิด ผู้นำที่มีจิตอาสา และผู้นำที่ขาดความรู้และวิธีการ ขาดการสนับสนุนงบประมาณและเทคนิค ประชาชนขาดความสนใจในการเข้าร่วมประชุมในเวทีชาวบ้าน ภาครัฐนำเอาวิธีการทำแผนชุมชนแบบเบ็ดเสร็จไปดำเนินการทำแผนให้กับชุมชนต่างๆ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้นำแผนชุมชนไปบูรณาการกับแผนพัฒนาตำบล และ

ประชาชนขาดกระบวนการการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชน 4) แนวทางกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่ดีมี 2 แนวทาง คือ เริ่มต้นจากกิจกรรม นำไปสู่ การจัดทำแผนและกระบวนการสร้างการเรียนรู้ นำไปสู่ กระบวนการจัดทำแผนชุมชน และ 5) แนวทางการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติประกอบด้วย การจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ควรให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันทำด้วยตนเอง โดยให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในระดับตำบลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับแผนชุมชนที่จัดทำโดยชาวบ้าน นำมาบูรณาการร่วมกับแผนพัฒนาตำบลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ควรนำวิธีการและรูปแบบการพัฒนาที่เบ็ดเสร็จไปครอบงำชาวบ้านหรือสั่งให้ทำพื้นที่ไหนที่มีความพร้อม ก็สามารถดำเนินการทำได้ โดยไม่ควรนำรูปแบบและวิธีการของชุมชนต้นแบบไปทำพร้อมกันทั่วประเทศ ชุมชนใดที่มีลักษณะเป็นชุมชนเข้มแข็ง ควรให้สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือเทคนิคใหม่ ๆ ให้กับกิจกรรมของชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะและศักยภาพให้แก่ชุมชน ขณะที่ชุมชนอ่อนแอต้องพัฒนากระบวนการคิดสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยนำเอาวิธีการจัดการความรู้มาใช้ แผนชุมชนควรพัฒนาบนพื้นฐานของวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนชุมชนไม่ควรยึดตามกรอบเวลา การพัฒนาผู้นำเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะการพัฒนาให้เป็นวิทยากรกระบวนการในการ จัดทำแผนชุมชน

ครรชิต พุทธิโกษา (2554) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์ เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2553 และพบว่า การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปโดยสมบูรณ์ไม่ได้ หากสมาชิกชุมชนเหล่านั้นไม่ฝึกฝนตนเองให้มีหลักคิด โดยใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์และพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่องด้วยการแสวงหาสร้างพัฒนา จัดการและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ ดังนั้น ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องกระตุ้นให้ชุมชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการชี้ให้เห็นความสำคัญ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย ภายใต้อิทธิพลของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมมุ่งให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นทางเลือกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมอื่นอย่างเข้าใจ

ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้นไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือ ควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มี

เป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือการสร้างความคิด ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วย ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมเพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิดและมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะนอกจากจะสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศโดยใช้เหตุแล้ว ยังทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกบริบทด้วย

นอกจากนี้การมีความจริงใจและสร้างความไว้วางใจเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงเพราะจะช่วยกระตุ้นและทำให้ชุมชนเต็มใจที่จะร่วมดำเนินงาน การมีหน่วยงานสนับสนุนที่เข้มแข็งและได้รับความไว้วางใจจะทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปราบรื่น รวดเร็ว การเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนจะต้องสร้างการยอมรับให้ได้ว่าหน่วยงานภาครัฐและชุมชนนั้น ๆ เป็นพวกพ้องเป็นที่เป็นที่มั่นที่จะมาร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนไม่ได้เข้าไปเพื่อหาผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางการเมือง ผลประโยชน์ทางตำแหน่งหน้าที่ หรือผลประโยชน์ทางวิชาการ การให้ความกันเอง ไม่มีพิธีรีตอง หรือยึดพิธีการมากมักเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ ทั้งนี้จะต้องเป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่เสแสร้ง นอกจากนี้ความต่อเนื่องของการดำเนินงานเป็นสิ่งสำคัญ เพราะไม่มีชุมชนใดที่จะเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ในระยะเวลาสั้น ๆ อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปต่อเนื่องได้ เนื่องจากมีปัจจัยและองค์ประกอบหลายอย่างที่หน่วยงานภาครัฐต่างต้องประสบและรับทราบกันดี เช่น งบประมาณ ฯลฯ หากไม่สามารถส่งต่อการดำเนินงานให้หน่วยงานอื่น หรือหน่วยงานท้องถิ่นรับไปดำเนินการได้ ก็จะต้องทำความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนแต่แรกว่า ชุมชนจะต้องยืนอยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นซึ่งสรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพและมีโอกาสประสบผลสำเร็จต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ

1. มีผู้นำที่ดี คือ ต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
2. มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี คือ ต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส
3. มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน คือ มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ

4. มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง คือ จะต้องมีการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
5. มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ คือ จะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม
6. มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี คือ ต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย
7. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน คือ ต้องมีความร่วมมือในด้านทุนกิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท